

Bygga upp ett erfarenhetsbibliotek genom sociala berättelser och seriesamtal.

**Ett pedagogiskt arbetssätt för barn/elever/personer
med neuropsykiatriska problem som Autism,
Aspergers syndrom, Tourettes syndrom, DAMP, AD/HD.**

Text: *Birgitta Andersson*

Bild: *Gunilla Olsson*

Specialpedagog

Birgitta Andersson AB

Thulingatan 7, 262 41 Ängelholm

Tel: 070 570 82 48 Fax: 0431 805 33

E-post: birgitta.andersson@ektv.nu

ISBN-nummer: 91-974347-0-1

Boken tryckt hos Tryckservice i Ängelholm AB

Tel 0431 834 40

Förord

Vi vet att neuropsykiatriska problem som Autism, Aspergers syndrom, Tourettes syndrom, DAMP, AD/HD är livslånga handikapp, vilket innebär svårigheter livet igenom för dessa personer. Det gäller att hitta strategier och ge pedagogiska redskap till ett bra liv utifrån vars och ens förutsättningar.

Jag har under flera år följt Birgitta Anderssons arbete med dessa personer. Parallellt med att hon teoretiskt tagit till sig nya pedagogiska arbetssätt har hon praktiskt arbetat med olika elever. Hennes stora kunskaper är väl förankrade och hon får hela tiden teori och praktik att gå hand i hand. Ett av de pedagogiska arbetssätt hon haft fokus på är sociala berättelser och seriesamtal. Att ett så enkelt hjälpmedel som papper och penna - rätt använt - kan betyda så mycket! Det är glädjande att Birgitta valt att dokumentera sina erfarenheter i detta projekt. Det är viktigt att ge fler möjligheter att ta till sig detta arbetssätt både bland personal och föräldrar.

Helsingborg 000112
Britt Berger
Rektor

Inledning

Denna rapport/skrift är en beskrivning och redogörelse för **ett** pedagogiskt arbetssätt riktat till personer med neuropsykiatriska funktionshinder. För att kunna använda sig av denna pedagogik måste de som arbetar ha en god kunskap om olika neurologiska funktionshinder och hur dessa påverkar den enskilde individen. Denna kunskap har denna skrift ingen ambition att ge. (se litteraturlistan sid 66).

För övrigt bör allt pedagogiskt arbete grunda sig på ett gemensamt förhållningssätt.

Alla som finns runt personen bör ingå i ett nätverk för att arbeta mot samma mål. Arbetet ska grunda sig på ett åtgärdsprogram eller en individuell plan som regelbundet utvärderas och revideras, och där personen själv i förhållande till ålder och utveckling tar aktiv del. Struktur är ett annat honnörsord i det pedagogiska arbetet. Struktur ska finnas i miljön, den fysiska strukturen, struktur på tiden, struktur på aktiviteter och struktur på de mänskliga relationerna. Struktur är inte styrning av personens utveckling utan en metod som förtydligar, organiserar, gör aktiviteter förståeliga, bygger upp helheter och hjälper till att hålla samman en kaotisk världsbild.

I detta arbetet kan sociala berättelser och seriesamtal vara till god hjälp.

Birgitta Andersson

Sociala berättelser - seriesamtal

Sociala berättelser, seriesamtal är ett pedagogiskt arbetssätt, ett pedagogiskt redskap för:

- personer som har svårt att fullt ut förstå den verbala kommunikationen
- personer som behöver stimulera fler sinnen för att förstå
- personer som behöver nerskrivna levnadsregler eller strategier för att komma ihåg

Med pennan som hjälpmedel kan man;

- logiskt bygga upp tankar
- förtydliga situationer
- konkretisera

för att bearbeta och reflektera så att nya beteenden eller tillvägagångssätt kan förstås, prövas och läras in.

Det är ett sätt att ordna upp i ett ostrukturerat ”erfarenhetsbibliotek”

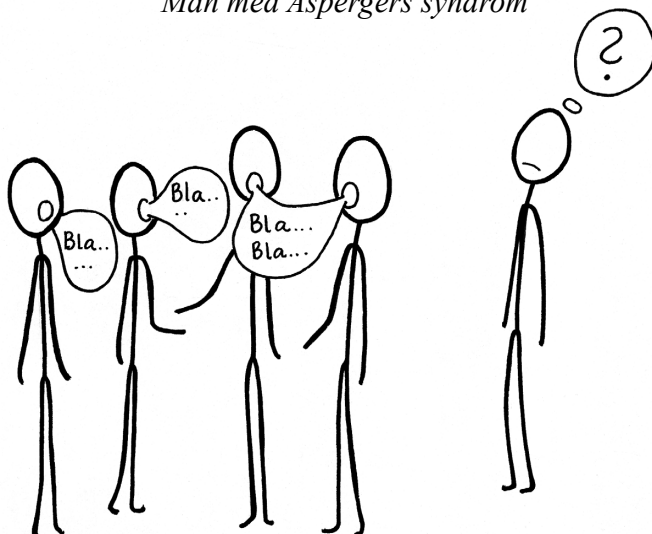
”Om situationen inte är som *jag* tror, som *jag* tolkar den, hur är den då?”.

“Allt jag hör kommer jag ihåg men jag vet inte om jag hört allt.

Kvinna med Aspergers syndrom

”Och det jag hört har jag förstått utifrån min horisont.”

Man med Aspergers syndrom

Det är alltid lyssnaren som bestämmer vad han hör och hur han tolkar det han hör.

I vår kultur använder vi det talade ordet för att förmedla ett budskap. För att de personer vi vill förmedla budskapet till ska förstå lindar vi in budskapet i massor med ord blandat med gester och mimik.

Det är måndag morgon en vinterdag. Under helgen har den första snön fallit.

Läraren kommer in i klassrummet, tittar ut genom fönstret och säger; "Oh så härligt! Tänk om snön ligger till torsdag då skulle vi kunna åka pulka på Getberget - eller - tycker ni att vi ska vara ute hela dagen och åka till Himmelsberget? Där kan ni ju både åka pulka och skidor. Det skulle kanske vara roligare. I så fall måste ni nog ha lite mat med er. Ja vi får se, snön kanske går bort till torsdag. Vi får prata mer om det sedan.

(Ligger snön, går den bort, till vem då? Vad är lite mat? Hur länge är; hela dagen? Vad menas med kanske, vi få se, sedan ????)

För personer med neuropsykiatriska problem går budskapet ofta förlorat. De får ordstockning, d.v.s. när de tolkat färdigt den första meningen av budskapet är talaren kanske redan inne på den 5:e meningen eller så hör de bara lösryckta ord ur budskapet. Detta leder till att personer med neuropsykiatriska problem ofta feltolkar och missförstår situationer.

Det är tyvärr alltför vanligt att omgivningen, trots dessa personers svårigheter med att tolka och bearbeta verbal information, använder sig av förmaningar, tjat och tillrättavisningar.

När vi märker att de inte förstår försöker vi verbalt förklara igen och igen med ännu fler ord.

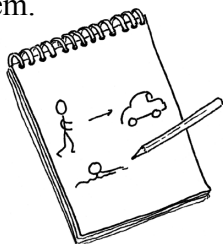
"Allt tjat var som sandpapper på mitt självförtroende"

Gunilla Gerland

Verktyg

Jag får ofta frågor om vad det finns för böcker och material som underlättar arbetet med och bemötandet till personer med neuro-psykiatriska problem.

Mitt svar är:

Med pennans hjälp kan jag visualisera, skriva, rita för att;

- **förklara situationer som är abstrakta;**

relationer; t.ex. hur tar jag kontakt med andra. Tidsuppfattning; när är ”om en stund”, vänta lite, snart. Vad betyder budskapet; ”vi får se”? verklighet och fantasi; är det som händer i filmen på ”riktigt”? Vem är jag; fantomen, mulan, polis?

- **förklara svåra situationer;**

separationer; skilsmässa eller en assistent som ska sluta. Sjukdomar och olyckor.

- **hantera förändringar;**

byte av miljö och personer. Oförutsedda händelser, t.ex. punktering, badhuset är stängt.

Jag kan också med pennans och papperets hjälp:

- **öka självständigheten;**

i aktiviteter; duscha, borsta tänderna, byta kläder, hitta till biblioteket, åka buss, handla. I valsituationer; välja kläder, mat.

- **få chans till större social integration;**

t.ex. hur fikar jag hos mormor/ klasskamraterna. Vad fodras, vad förväntas av mig på bion, teatern, kurser m.m. Vad menas med ett grupparbete.

- **bättre förstå och hantera olika känslor;**

vad gör jag när jag blir arg, ledsen eller orolig. Hur visar jag mina känslor. Hur är sambandet mellan känslor och handling.

Personer med neuropsykiatriska problem säger ofta nej till aktiviteter som de inte känner till, inte kan. De är rädda för att misslyckas. Genom att visualisera kan jag ge förklaringar och strategier och på så sätt minska osäkerheten. Jag förklarar aktiviteten och vad som förväntas. Därigenom minskar jag passiviteten samt ökar utbudet av aktiviteter.

Samtidigt bör jag synliggöra tiden. Vilket då innebär att personerna inte behöver sitta en timme och vänta på att TV-programmet ska börja eller sätta igång ett stort projekt 5 minuter före skolbussen kommer.

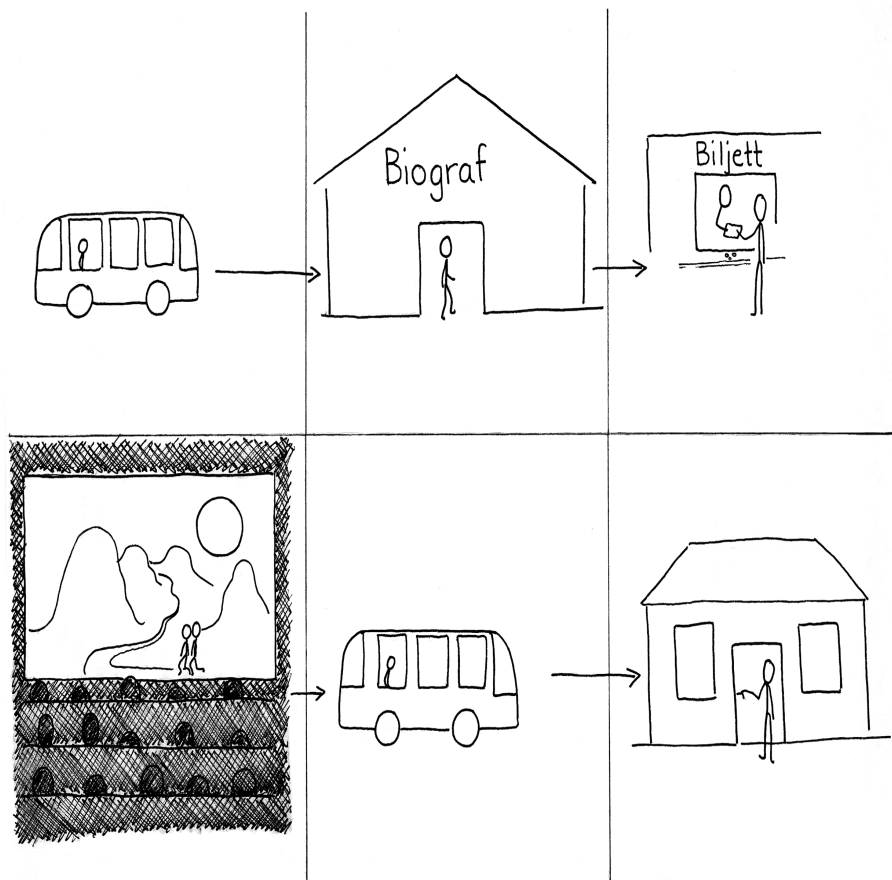
MEN...allt detta kan jag ju med språkets hjälp berätta och förklara.

Varför då använda pennan???

Språk - tal är flytande abstrakt information. Du talar ... sedan är det borta. Det skrivna, det ritade finns kvar. Det går att läsa igen och igen tills det fastnar och är förstått. Det skrivna hörs, syns och nästan känns. Fler sinnen stimuleras.

"Tala är silver men att synliggöra är guld"

Ett visualiserat biobesök

Perception

Perception betyder varseblivning eller uppfattning av omvärlden. Hjärnan bombarderas av sinnesintryck. Olika sinnesintryck samverkar genom förbindelser i hjärnans olika perceptionscentra till vad vi kallar sensorisk integration.

En svårighet som personer med neuropsykiatriska problem har, är att samordna och tolka sinnesintrycken samt utesluta ovidkommande stimuli.

Perceptionsrubbingar kan bl.a. innebära allmän dålig kroppsuppfattning. Hur kroppsdelar fungerar i relation till varandra. Känna och förstå kroppens signaler, törstig, trött, ta hårt - att vara hårdhänt. Kunna avväga kraften i en kropps rörelse.

Det kan också innebära en nedsatt förmåga att med hjälp av syn och känsel känna igen föremål, urskilja olika former, storlek och färg. Svårighet att bedöma rummets dimension, föremåls placering och rörelseriktning och uppfatta närhet till föremål och människor. Det kan också innebära svårigheter att lyssna och förstå det talade språket.

Perceptuella kognitiva störningar gör tillvaron svårförståelig. Det leder till olustkänslor, osäkerhet, passivitet, modlöshet, depression eller oro, hyperaktivitet och aggressivitet.

KAOS

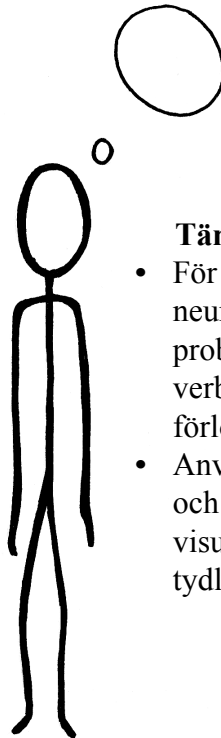
Föreställningen om världen och sig själv försvagas. Personer med neuropsykiatriska problem drivs av en inre kraft som de inte alltid har kontakt med och är därför inte klar över vad som styr deras val.

Alla har resurser att utvecklas.

Varje individ bär på sina förutsättningar. Dessa resurser måste aktiveras och sättas i ett sammanhang.

Vi måste tillföra mening till det som dessa personer percipierar.

Aktivera minnet.

Tänk på att:

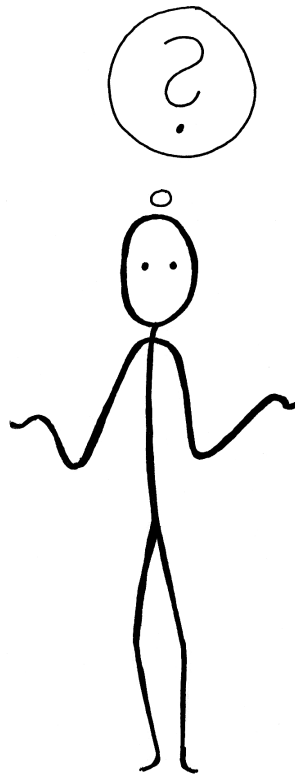
- För personer med neuropsykiatriska problem går oftast verbal information förlorad.
- Använd penna och papper för att visualisera och tydliggöra.

Grunden för allt pedagogiskt arbete

1. Självkunskap, Självmedvetenhet, Självinsikt.

En grundförutsättning i allt pedagogiskt arbete är att man skapar en handikappinsikt hos personen, dess föräldrar och omgivning.

Dan och Eva Lönnberg

Vem är jag ?

Vi som finns runt dessa personer måste hjälpa dem:

- * till kunskap om sig själv; Vad är jag bra på, vad är jag mindre bra på, vilka är mina starka respektive svaga sidor.
- * att göra självakttagelser
- * att observera sig själv för att förstå och känna samband mellan känslor och handlingar
- * att bli medveten om sina egna reaktioner och se liknande mönster hos andra
- * att ta ansvar för sina beslut och handlingar och förstå konsekvenserna av dem
- * att se sig själv i förhållande till andra
- * att få insikt om att andra tänker och känner
- * att få uppleva sin del i samhället.

”Den främsta uppgiften är att frigöra elevens eget förnuft”

Socrates

2. Samklang - Samarbete - Samförstånd

Vi som finns i personens närhet kan hjälpa genom **stödjande** åtgärder.

Vi måste **samarbeta** och ha ett gemensamt förhållningssätt.

Vi måste **strukturera** upp tiden och se till att dagen fylls med lämpliga aktiviteter.

Vi måste **ställa adekvata krav utifrån individen**.

Vi måste **inge trygghet** bl.a. genom att vara konsekventa.

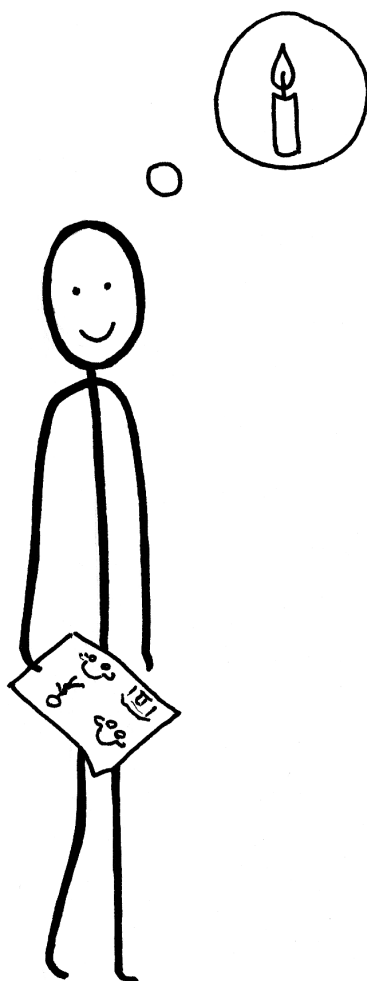
Vi måste **komma i samklang**. Då kan vi tillsammans analysera och bearbeta situationer som uppstått utifrån en händelse som inte var förstådd fullt ut.

“Först eftertanke, sedan hårt arbete”

Ior

Utifrån dessa grundläggande förutsättningar är sociala berättelser/ seriesamtal ett bra pedagogiskt redskap.

“När jag samtidigt kan se kan jag bättre förstå”
Tonårspojke med Aspergers syndrom

Bakgrund - Berättelsen om Stefan

För ungefär åtta år sedan blev jag ombedd att komma till en årskurs två för att göra en eleviakttagelse. Den elev som förorsakade stora problem var Stefan.

Ska han gå här? undrade klassläraren.

Han förstör klassen! Klagade de andra elevernas föräldrar.

Stefan var impulsstyrd. Han arbetade när han själv kände för det. Slogs, rev sönder sina, såväl som kompisarnas böcker och teckningar. Svarade snabbt på lärarens frågor när han kunde svaret och hade lyssnat till frågan. Tyckte han något var tråkigt klagade han. Han talade högt och tydligt om; att Stina är en lipsill, Peters morsa en tjockis, rektorn en knäppis och så vidare.

Idrottslektioner och raster var en fasa för lärare, kompisarna, såväl som för Stefan.

Det första klassläraren och jag gjorde var att sätta ord på svårigheterna.

När, var, hur och hur ofta förekom problemen?

Därefter; vad kunde vi få för extra resurser?

Vi begärde 30 min/dag och fick 30 min 4 ggr/vecka.. En assistent som arbetade i ett annat arbetslag tog klassen så att klassläraren kunde frigöras för att arbeta med Stefan.

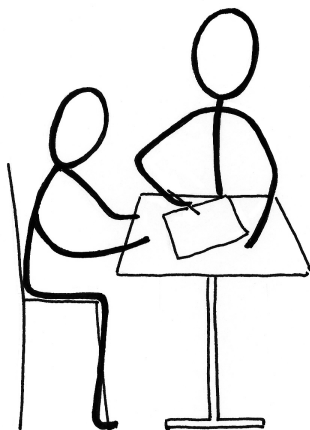
Vad skulle vi börja med? En probleminventering gjordes. Det som kändes som det största problemet var rasterna och kamratrelationerna.

Jag arbetade som handledare och tillsammans gjorde klassläraren och jag upp mål och delmål.

ALLT arbete med Stefan gjordes med **pennans** hjälp. Klassläraren ritade, skrev, illustrerade för att få Stefan att förstå.

Det ena problemet efter det andra bearbetades. En del fick vi jobba länge med, en del förstod Stefan direkt. När Stefan började på mellanstadiet fick klassläraren fortsätta att träffa Stefan dock inte så ofta.

En dag tittade Stefan på sin "gamla" klasslärare och sa:

***“Det är Du och dina ritningar som hjälpt mig,
så att jag förstår mig själv och andra och
kan hantera mina problem“.***

När jag några år senare var på en föreläsning med Carol Gray fick jag namnet på det arbetssätt som Stefan, Stefans lärare och jag använde oss av;
social stories - **sociala berättelser** och comic strips - **seriesamtal**.

Carol Gray är konsulent vid Jenison Public Schools i Jenison, Michigan. Hon har satt ord och benämning för det pedagogiska arbetssätt som jag och troligen många fler pedagoger använder oss av. Hon har gjort det till en pedagogisk modell till hjälp för många personer med neuro-psykiatriska problem.

Vad är sociala berättelser - seriesamtal?

Sociala berättelser - seriesamtal är skrivna och ritade förklaringar och strategier. De försöker visa tillrätta, de förtydligar sociala mönster, oskrivna regler och den sociala normen. De ger insikt om orsak och verkan och sätter händelser i ett sammanhang. De ger redskap till bättre social kompetens.

Sociala berättelser och seriesamtal kan göras till barn från 3-års åldern och uppåt.

Om de sociala berättelserna skrivs måste personen kunna läsa eller tolka det skrivna ordet. Består berättelsen av bilder måste personen förstå en bildsekvens. Hur den sociala berättelsen och seriesamtalet utformas står i relation till ålder och utvecklingsnivå.

De sociala berättelserna är alltid ett svar på ett behov hos personen. Oftast är det omgivningen som identifierar behovet. En person kan ha svårigheter i många olika situationer, därför är det viktigt att definiera och formulera problemen. Därefter väljs det problem ut som förekommer ofta och som uppskattas som möjligt att förändra.

Den som skriver måste ha;

1. **generell kunskap** om personens funktionshinder
2. **specifik kunskap** om den person till vilken berättelsen skrivs
3. **ingående kännedom om situationen** som berättelsen ska handla om.

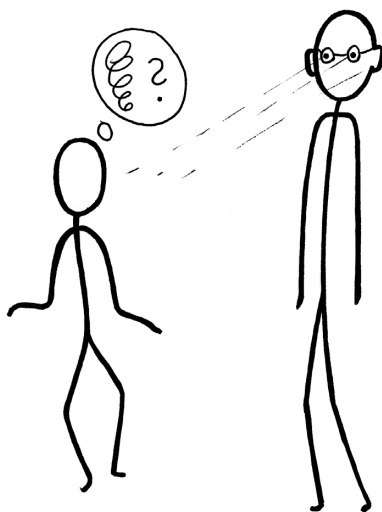
Metodbeskrivning

Sociala berättelser

Sociala berättelser är **individrelaterade**. De bygger på situationer som personen inte bemästrar eller har svårt att hantera. Det finns alltid minst två lika giltiga uppfattningar om situationen. Personens och personernas i omgivningen.

Det är föräldrar och de professionella som lyfter fram och belyser problemområdet. Det är de som sätter problemsituationen i relation till "normalt", önskvärt beteende.

Innan berättelsen skrivs måste de som ska skriva ha kunskap om situationen. De måste observera och samla information.

- * Vad ser, hör, upplever, förstår personen/omgivningen?
- * Vad händer före, under, efter situationen?
- * Vad finns för gemensam/delad upplevelse av situationen?
- * I vilka avseenden skiljer sig uppfattningarna av situationen?
- * Vad ska förändras, läras in, regleras?
- * Vilket är målet?

Utformning

De sociala berättelserna ska innehålla:

- * deskriptiva berättande och förklarande meningar. Dessa meningar ger en objektiv syn på situationen, *utan pekpinningar*. De beskriver och ger en bakgrund. Oftast startar berättelsen med deskriptiva meningar.
- * perspektiva meningar beskriver personens och andra människors reaktioner. Vad de ser, hör och tänker och hur de upplever situationen.
- * direktiva meningar berättar vad och hur personen ska göra för att lyckas. De förtydligar och försöker motivera till önskvärda reaktioner och förväntade beteenden.
- * kontrollmeningar, avslutande meningar. Den sociala berättelsen avslutas positivt och ger förslag på lösningar. Dessa lösningar är personens nycklar, redskap för att komma ihåg och bemästra situationen. Ibland är det personen som kommer med förslag och utformar avslutningen.

Exempel :

PROBLEM

Ibland när jag sitter och jobbar får jag problem.
Det är när jag har svårt att förstå mina uppgifter.
Då vill jag ha hjälp genast.

KOMMENTARER

Deskriptiva meningar

ANNA har många att hjälpa.
Det är flera av mina kompisar som har problem.
Hon hjälper dem.

JAG BLIR ARG.

Perspektiva meningar

JAG SKRIKER OCH BLIR SUR!

Jag vill att ANNA skall komma och hjälpa mig.
NU! GENAST!

Klasskompisarna tycker att jag stör och bär mig
konstigt åt. De blir arga på mig.
ANNA blir arg, mina kompisar blir arga.

Jag måste försöka lära mig att vänta.

Direktiva meningar

Jag kan tänka;

”ANNA kommer snart till mig.”

Medan jag väntar jobbar jag med den uppgift
som jag kan i extraboken.
Så gör mina kompisar också.

Jag måste försöka förstå att jag skall vänta.
Vänta måste mina klasskompisar också.

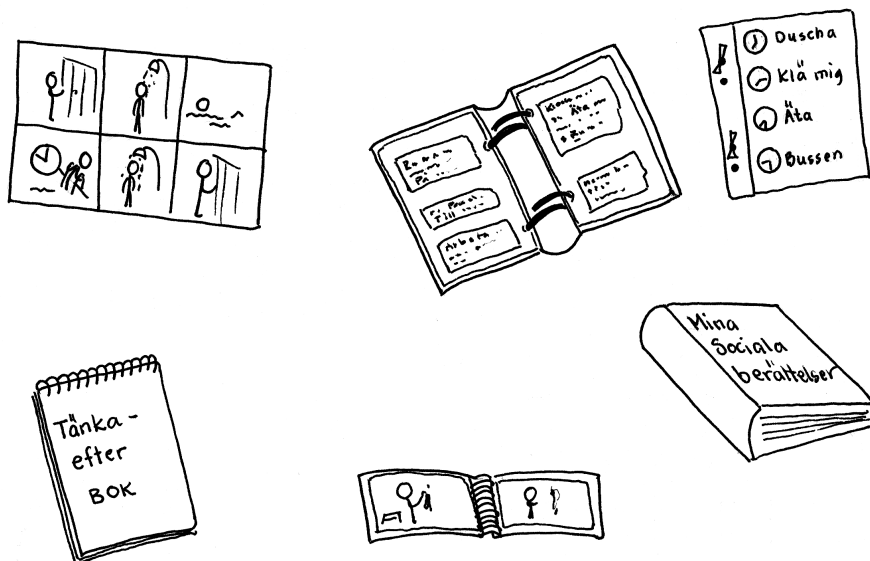
Skolan blir roligare.

Kontroll meningar

Klasskompisarna och ANNA gillar mig.
Jag blir glad istället för ledsen, arg och sur.

De sociala berättelserna ska skrivas i **jagform**. De är och ska vara en personlig berättelse som handlar om **“mig - jag”**. Ordvalet anpassas till personens ordförråd och sätt att uttrycka sig. Man bör undvika orden **inte, aldrig, alltid**. Det är negativa, definitiva ord som kan vara svåra att leva upp till.

Layouten är också individbaserad. Textmassorna och typografin anpassas. Viktiga ord och meningar markeras. Illustrationer kan göras för att texten lättare ska förstås. För en del personer är det bilden som “talar”. Den sociala berättelsen kan göras som en anteckningsbok. Plastas in och sättas ihop som en ringpärm. Den kan klippas och klistras in i en bok som personen valt, eller sättas in i en vanlig pärm, där de olika sociala berättelserna samlas.

Presentation av den sociala berättelsen

När berättelsen är färdig och klar ska den presenteras för personen. Den som presenterar berättelsen ska ha goda relationer till personen. Berättelsen ska presenteras i en välkänd och avspänd miljö. Den läses högt av personen själv eller den som presenterar berättelsen. Det ska ges tillfälle till kommentarer och förklaringar utifrån texten.

Den sociala berättelsen ska finnas i många exemplar för att vara **tillgänglig** i **alla** miljöer där den beskrivna situationen uppkommer. Den ska hållas aktiv och läsas inför varje tillfälle där berättelsen kan vara till hjälp.

Efter ett tag behöver man bara påminna om berättelsen. "Vad stod det i den; Blå boken? Bandyboken?" "Kolla i pärmen" o.s.v.

Det viktigaste är att den hålls aktuell tills beteendet upphör, försvinner.

Berättelsen ställer även krav på de personer som finns i miljön.

Om berättelsen nonchaleras eller om man inte är konsekvent i användandet kan man inte räkna med positivt resultat.

De sociala berättelserna kan:

- * beskriva olika beteenden som rädsla, aggressivitet, fixeringar, tvång
- * tydliggöra vanor, rutiner, förändringar
- * förklara teoretiska kunskaper och abstrakta situationer
- * utformas som en instruktion eller hjälp att generalisera ett beteende

Det är endast vår egen fantasi som begränsar användandet.

Utvärdering

I alla former av åtgärder måste en utvärdering ske. Tidpunkten för utvärderingen ska stå i relation till berättelsens art. Vissa berättelser behöver användas en längre tid innan man är helt klar över en positiv förändring. Om berättelsen aktivt och konsekvent används under en period (2-4 veckor) utan något påtagligt resultat måste man revidera berättelsen eller fundera över om den använts på rätt sätt av alla berörda.

När personen är van vid metoden kan man använda flera sociala berättelser samtidigt.

Viktiga aspekter

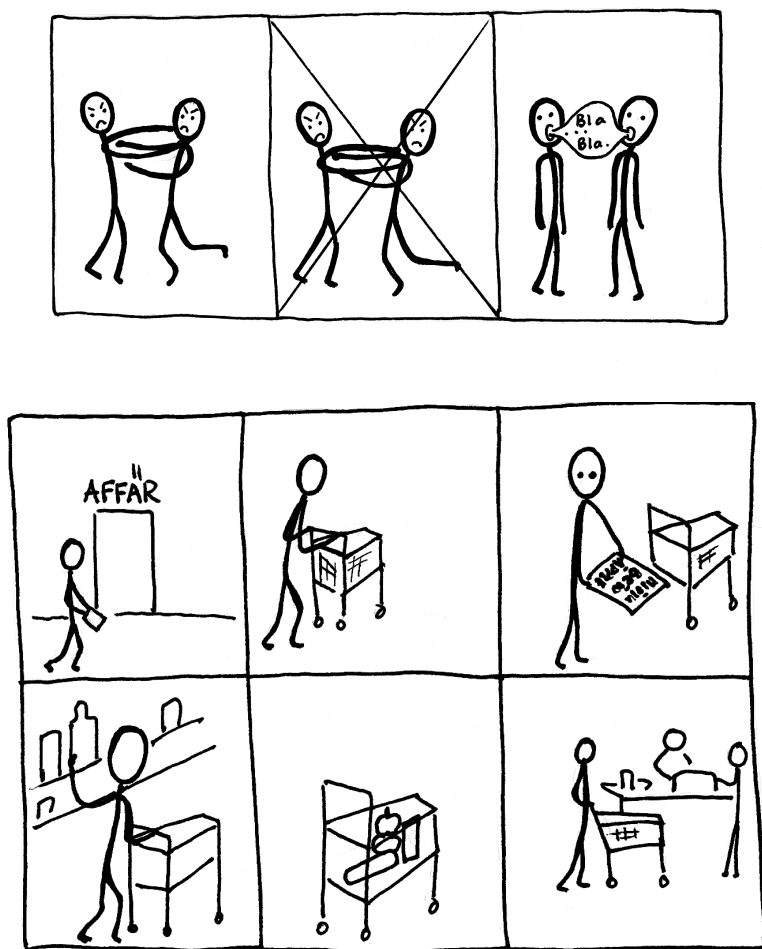
-
- * Den sociala berättelsen skall **alltid** gagna personen
 - * Den sociala berättelsen skall vara hjälp till självhjälp - utan pekpinnar och förmaningar
 - * Den sociala berättelsen bearbetar dåtid, nutid och framtid
-

Seriesamtal

Seriesamtal är alltid en interaktion mellan två eller flera personer. Personen med vilken man gör seriesamtal måste vara intresserad av bilder och förstå bildens budskap. Seriesamtal kan göras från tidig ålder till vuxen. Seriesamtal skall göras i nära anslutning till den aktuella situationen.

Ett seriesamtal ritas upp systematiskt:

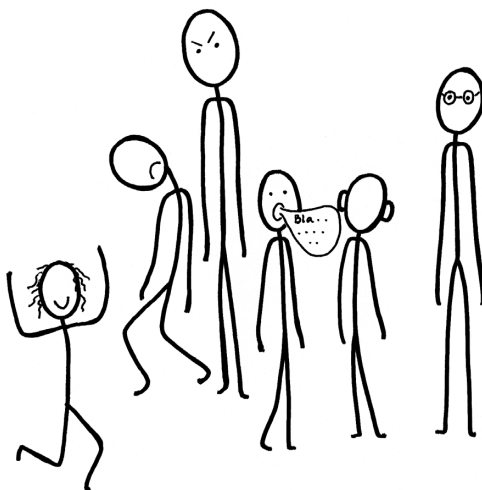
Serien:

- * identifierar och tolkar vad människor, säger, tänker, känner och gör
- * illustrerar abstrakta situationer och beteenden som är svåra att förstå
- * talar om vad som föregick en händelse, vad som händer och beskriver hur det är nu
- * tillrättalägger och planerar för framtiden
- * slår ner på det snabba skeendet i händelsen
- * analyserar, visualiserar och delar upp händelsen

Tillsammans med personen arbetar man igenom problematiken i situationen och försöker hitta lösningar, stimulera till AHA-upplevelser.

Den som skriver, ritar tillsammans med personen måste vara lyhörd och ha en accepterande attityd. Ibland tar personen över ritandet. Det är okej. Det kan vara en hjälp att förstå hur personen tänker, känner och upplever situationen. Idéer introduceras och införlivas, men det är "ledaren som måste leda".

Bilderna som ritas är enkla av streckgubbskaraktär. Det fodras inte särskilda talanger i teckning. Ibland ritar jag öron för att t.ex. markera "du hörs" eller ögon som visar "du syns" en mun som tydliggör glad/ledsen. En del personer vill att streckgubbarna ska ha hår, glasögon, näsa m.m. De vill kunna identifiera sig med "gubbarna".

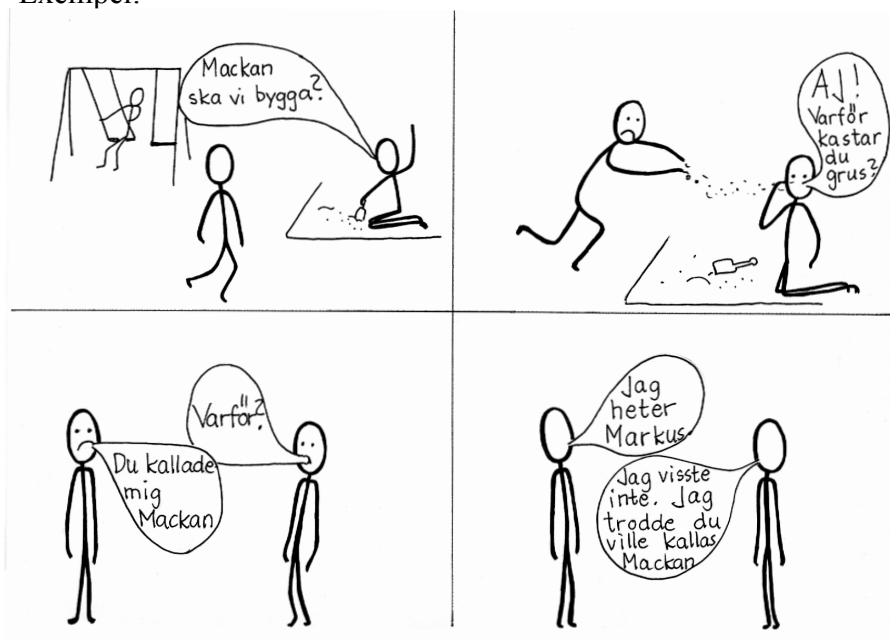

Seriesamtalen är oftast oplanerade. Det är situationen som avgör. Något har hänt på rasten, i matkön, på arbetet, i affären, på bussen....ta fram papper och penna, gör en serie för att förklara. Om personen inte har händelsekedjan klar, omedveten om själva upprinnelsen till händelsen då kan man börja baklänges, d.v.s. hur är situationen just nu, vad hände innan. På det sättet kommer man fram till den episod som utlöste det hela. Numrera sedan bilderna och berättar serien från "rätt håll".

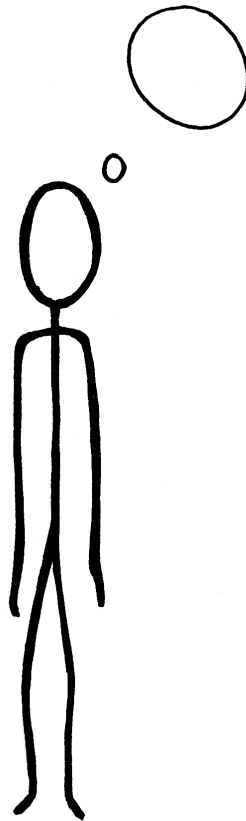
Personen bör inte vara i affektstillstånd eftersom han då är mindre mottaglig för den information och hjälp till lösningar som seriesamtalet ska ge.

Ofta händer det att personen fortsätter att rita för att bearbeta situationen. Serien kan sparas för att stimulera minnet och rekonstruera händelseförloppet.

Exempel:

Efter detta seriesamtal informerades klassen om att pojken ville bli kallad Markus.

Tänk på att:

- * En social berättelse bygger på ett identifierat behov.
Den skrivs av omgivningen.
Den läses och används till önskvärt resultat uppnåtts.
- * Seriesamtalet görs tillsammans med personen i eller direkt efter en händelse.
Det tydliggör sammanhanget i ett snabbt händelseförlopp.
- * Både sociala berättelser och seriesamtal är individbaserade.
De kräver kunskap om personen och funktionshindret.

Projektet.

Fallbeskrivningar

Det finns inga bisarra beteenden, bara mänskliga svar som orsakats av en upplevelse som inte är förstådd fullt ut.

Barn/ungdom med autism, Aspergers syndrom, Tourettes syndrom, DAMP och AD/HD har svårt att förstå samhällets sociala normer.

Detta är en förutsättning för aktivt deltagande i samhällslivet. Skolans undervisning skall ge eleverna möjlighet att utveckla och använda färdigheter som att; kommunicera, tänka, reflektera, påverka och ingå i sociala sammanhang.

För att hjälpa denna elevgrupp till en bättre fungerande samhällsmedborgare vill jag utveckla en pedagogik som bygger på stödsamtal i form av sociala berättelser och seriesamtal.

Pedagogiken vill jag göra tillgänglig för personal/föräldrar som kommer i kontakt med elevgruppen.

Detta var inledningen till min projektansökan. Jag beviljades SIS-medel 19980101.

I projektet har jag följt 6 personer och tillsammans med föräldrar och personal arbetat med:

- * **stödsamtal**, för att få insikt om sig själv "Vem är jag? Vad innebär mitt funktionshinder för mig? Möjligheter - svårigheter

- * **struktur**, struktur på: miljön, personerna i miljön, tiden, dagen, aktiviteterna

- * **sociala berättelser** utifrån identifierade behov och ofta förekommande situationer

- * **seriesamtal**, något har hänt eller kommer att hända som måste förklaras systematiskt

Personbeskrivningar.

Jakob

Jakob träffade jag första gången när han gick i åk 9. De senaste åren hade skolgången varit sporadisk. Nu hade han äntligen efter 8 år inom barnpsyki fått diagnosen Aspergers syndrom. Det var dels ett hot om självmord från Jakob, han lades in på en psykiatrisk avdelning och dels en kurs som Jakobs mamma varit på där hon fick insikt om funktionshindret, "min son måste ha Aspergers syndrom!!" som bidrog till att han fick den diagnos som borde ställts långt tidigare. Jag blev ombedd att arbeta som handledare, först till skolpersonal sedan även till Jakob och hans mamma.

Jag följde honom genom gymnasiet och nu i ett samhälle med ringa förståelse för Jakobs problem. Var hör han hemma? Vad ska han kunna arbeta med? Denna värtalige, trevlige unge man.

Jakob har en pärm, den är välfylld med sociala berättelser. Han har god kunskap och insikt om sina problem och förtjänster. Ibland tar han fram pärmen och bläddrar i den och säger "I dag kan jag skratta åt ... tänk när

Men det kommer ständigt påfyllnad av nya berättelser. Nya problem som dyker upp i livsprocessen och som måste gås igenom och förklaras.

Jakob har blivit van vid pennan. Han kan ringa mig för att få något tillrättat och förklarat. Då har han pennan till hands och skriver ner det jag försöker tolka och klargöra.

Den första sociala berättelsen till Jakob skrev jag tillsammans med Demetrious Haracopos (Chef för Videcentrat i Köpenhamn och då min personlige handledare).

Jag har ett problem.
Det handlar om smuts.

Smuts det är något obehagligt som jag upplever på min kropp.
Det är äckligt, obehagligt, smutsigt och kladdigt.

Jag har smuts problem med:

1. Klockan
2. Nycklar
3. Skor
4. Plånbok
5. Bälte!!!
6. Toalettbesök
7. Krämlaska
8. Cerat
9. Spottande och frysande (som jag tror att jag gör)

Det är två mål jag önskar uppnå:

1. Att acceptera att jag tillsvidare har smutsproblem.
2. Att gradvis försöka bli kvitt mina smutsproblem

- Jag skall välja det smutsproblem som är mest realistiskt att bli kvitt
- Jag väljer att börja med bältet och nycklarna.
- Med hjälp av min mamma och Birgitta så vill jag försöka.
- Jag vill försöka så gott jag kan.
- Någon gång kanske jag misslyckas. Det är OK.
- Det viktigaste är att jag försöker.

Min mor och jag vill göra en insats.

- Min insats är att jag verkligen vill försöka bli kvitt mina smutsproblem.
Ibland misslyckas jag. Det är OK.
- Min mamma vill också göra en stor insats.
Hon vill försöka att inte bli arg på mig. Ibland misslyckas hon. Det är OK.
Det viktigaste är att vi båda två gör en insats.

-Jakob hade stora "smutsproblem". Han tvättade ALLT. Jakob har själv listat det som han tyckte att han hade störst problem med. Därefter har vi successivt arbetat oss igenom fobierna att tvätta. Allt är inte borta, men det som finns kvar är hanterbart och accepterat. Vid stressituationer finns tendens till större renlighet. Han är medveten och kan prata om det. Ett annat och för Jakob stort problem var hans syn på personer som "går på stan". De går där, fram och tillbaka. Har de ett hem?? Duschar de??? Han var rädd att stöta till dem, ja även om deras kassar råkade nudda Jakob innebar det stor ångest och ett behov att snabbt komma hem för att tvätta sig och byta kläder.

När jag är ute på stan möter jag människor.

En del människor tittar på mig.
En del människor stöter till mig.

Jag tycker det är obehagligt.
Jag tror att de BARA tittar på mig.
Det känns som om deras kassar
och kläder smutsar ner mig,
USCH!!!

Folk som går på stan måste titta,
annars kan de gå på mig.
Jag måste också titta!

Folk som går på stan duschar
och tar på sig rena kläder.
Det gör jag också!!

Jag tycker om att gå på stan.
Jag gillar att gå i affärer och handla.
Nu vet jag, människor som går på stan
fungerar ungefär som jag.

Jag kan sluta att oroa mig.
Jag har trevligt på stan.

Många sociala berättelser har handlat om vad andra människor tänker och gör. De sociala berättelserna har hjälpt Jakob till ett bättre socialt fungerande liv. Problemen kommer och går. Han säger själv att det känns som vågor.

Jakob bor i en lägenhet. Han har personal till sin hjälp. I höstas var det personalbyten. Personalen har kontinuerlig handledning. En personal, Mona, var bekymrad. Vad gör jag för fel? Hur ska jag hantera Jakob? Han tycker inte om mig. Vår kontakt fungerar inte. Tillsammans diskuterade vi Jakobs problem och förhållningssättet gentemot Jakob. Till Jakob skrev jag en social berättelse.

Vänner - bekanta - personal
personer som finns i min närhet

En del personer tycker jag om .
Jag brukar säga att "personkemin stämmer".
Om vissa personer säger jag:
"personkemin stämmer INTE."

Det är Okej!

Det är vanligt i relationen mellan människor.

Jag sårar vissa personer.
Jag gör dem ledsna genom att vara arrogant.
Jag anmärker på dem och ger negativa kommentarer.
Jag till och med skäller ut dem och är aggressiv.

Detta är ojust/taskigt!!

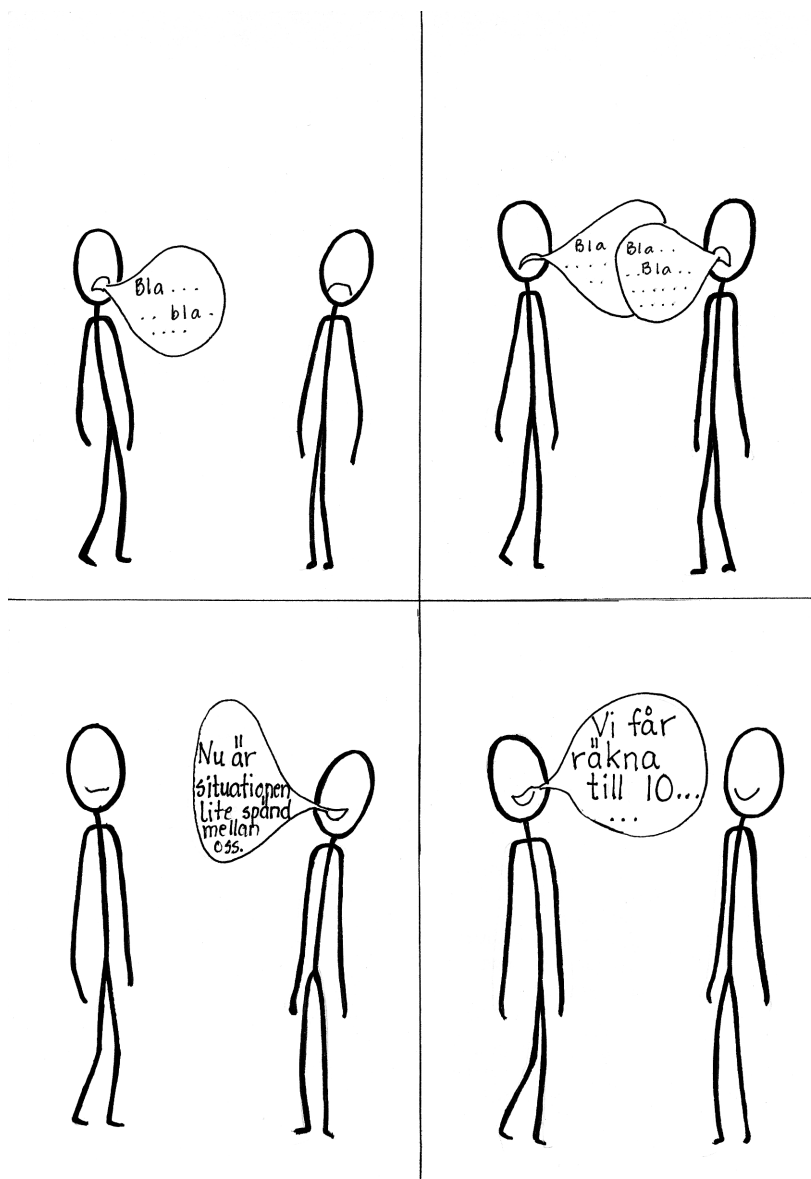
Det är att mobba. INGEN vill bli mobbad.

Mona mår just nu dåligt. Jag mobbar henne!
Inte någon kan tycka om ALLA människor.
Vi är så olika. Men ALLA måste lära sig att
umgås på ett accepterat sätt.

Jag vet hur jag vill bli bemött, så ska jag bemöta andra

Trevlig hyfsad samtalston är vad som behövs,
"gärna med ett leende".

Jakob och jag diskuterade problemet tillsammans. Han begrundade det hela, tog ett papper och ritade.

Efter några dagar ringde Mona:

“Det var fantastiskt. Dagen efter du presenterat den sociala berättelsen var Jakob som en omvänd hand. Det var han, som tog det första steget för att lösa konflikten.”

En biefekt; Även Jakobs mamma ringde och berättade att sonens bemötande gentemot henne var mycket positivt och hans arroganta tonfall var borta.

Jakob vill klara av mycket. Han vill vara vuxen och självständig. Han har problem att förstå att det också innebär förpliktelser.

Vuxen??

Att bli självständig.

När man är vuxen vill man vara självständig, d.v.s. bestämma olika saker själv.

Detta är en del av människans utveckling.

När man visar att man klarar av att bestämma olika saker, får man mer frihet att bestämma själv.

Jag vill bestämma, jag vill vara vuxen och självständig.

För att jag ska kunna bestämma själv måste jag visa:

- på arbetet
- på Holken
- på nätverksträffarna

att jag klarar av att följa instruktioner, regler, rutiner som vi gjort upp tillsammans.

Att vara vuxen och självständig innebär också att jag visar att jag förstår och kan följa de regler som finns i samhället. När jag genom mina handlingar visar att jag klarar av att följa instruktioner, regler, rutiner kommer jag att klara mig bättre och får ett mer självständigt liv.

Jag är vuxen.

Han kämpar. Vi kämpar tillsammans.

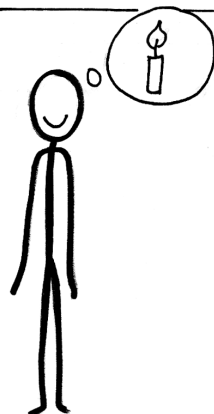
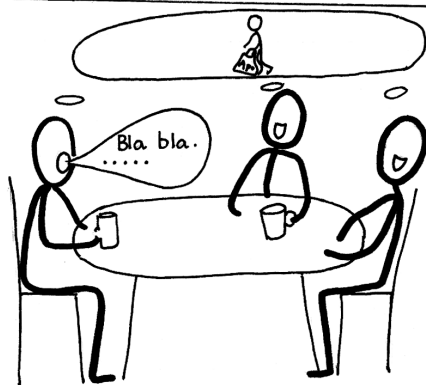
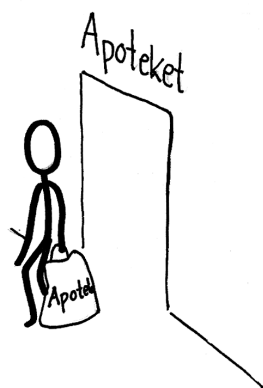
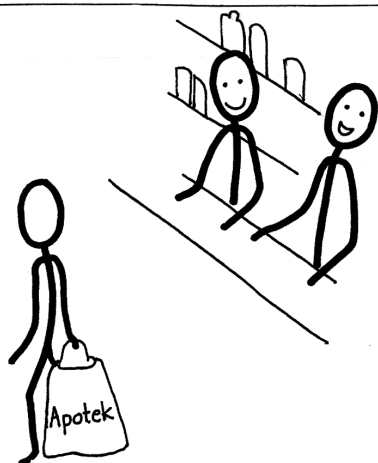
Detta är Jakobs beskrivning av sig själv och sociala berättelser.
Nytan av sociala berättelser av Jakob Holmberg.

En person med AS kan ha mer eller mindre svårt att förstå när någon talar till en. Detta är förklaringen till att många med AS får sagt till sig att "det går in genom det ena örat och ut genom det andra". Att säga så är naturligtvis fel, men genom så kallade sociala berättelser, kan en person med AS när han eller hon vill, ta fram sina papper där berättelsen finns uppritad i olika led. Genom att rita upp eller teckna en händelse på ett papper kan man öka inläringen och detta har jag själv haft och har mycket stor nytta av i mitt dagliga liv. Som ett exempel kan jag nämna ett tillfälle när jag sökt jobb och var mycket orolig om jag skulle få jobbet eller ej.

Jag och min pedagogiska handledare, Birgitta Andersson, ritade upp händelseförloppet, från början till slut. Min oro släppte genom att jag hemma kunde plocka fram mitt papper och begrunda de olika leden och vägen till ett arbete. Om någon hade sagt till mig "du får vänta och tåla dig" så hade min oro bara blivit ännu större. För att kunna känna sig så normal som möjligt kan man skriva sociala berättelser. De kan t.ex. handla om relationer till en kompis och då kan man säga att man nästan går in i hur denna person känner sig, och analysera dennes tankar och känslor.

Jag har mycket stor nytta av sociala berättelser och anser personligen att det är ett mycket bra redskap när man inte förstår orsak och verkan av saker och ting i livet. Sociala berättelser kan också vara till hjälp vid de asociala problem som förekommer vid AS, t.ex. tvång, fixeringar eller mobbning av olika art. Jag vet själv hur stor hjälp jag haft när jag under perioder drabbats av mycket tvång. Genom att då skriva på ett papper hur andra ser på mig när jag utför mina tvångshandlingar, kan jag genast se samband mellan olika saker och vilka orsaker det får, både för mig själv och andra. T.ex. min fixering vid mediciner och apoteksbesök. Genom att då skriva ner vad följden blir när jag hela tiden springer med recept till olika apotek för att hämta ut nya läkemedel, kan jag genast hitta svaret. De på apoteket kommer att tycka att jag inte är normal, och jag vill ju vara normal. Därför ska jag inte springa till apotek i onödan.

Jag förstår lättare och bättre med ord och bild, social berättelse, än om jag bara får höra det!

Rasmus

Rasmus har Aspergers syndrom. Diagnosen fick han när han var 7 år. Han går i en liten undervisningsgrupp åk 5. Han har sin tillhörighet i en grundskoleklass åk 6. Varför åk 6? Rasmus är en mycket intelligent kille och den klassen passar honom bäst.

När Rasmus gått en termin i skolan förklarade jag att terminen var slut. Bra sa Rasmus: "för nu har jag lärt mig att läsa, räkna och nästan inte slåss." Ja det är ju bra konstaterade jag och efter jullovet ska vi börja skolan igen. "Ska vi börja skolan igen" utbrast Rasmus och tyckte att det var slöseri med tiden.

Mitt första möte med Rasmus var när han började åk 1. Då var jag ansvarig för den "lilla gruppen". Eleverna i den lilla gruppen hade och har daglig kontakt och undervisning i en grundskoleklass, sin "hemklass". I dag träffar jag Rasmus kontinuerligt men ej som hans lärare utan pedagogisk handledare.

Jag har tät och mycket bra kontakt med Rasmus föräldrar, även hans syster som vid ett tillfälle begärde att få prata med mig för att bättre förstå sin bror. Hon var lite avundsjuk på honom: "Han får ju så mycket uppmärksamhet".

Rasmus har under de år som gått fått många sociala berättelser och serie-samtal. Han är själv en mycket duktig serietecknare. Han gör fantastiska serier.

De flesta sociala berättelser har vi gjort som små böcker. En bok till skolan, en hem och en till mormor och morfar som är Rasmus avlastningshem. Under en period var Rasmus mamma mycket trött på hans beteende hemma. Hoppandet i soffor, tavlor på sned, rutschkana nerför trappor, reta systemen, lek med sitt saliv osv.

Vi gjorde upp en lista på ej accepterade beteende, satte upp den i köket. Efter en vecka frågade jag Rasmus: Hur är det nu, hoppar du i Han tittade förvånat på mig och sa: "Du, det begriper du väl, i soffor sitter man, i trappor går man... Det står ju på väggen i köket."

Jag vill inte påstå att listan var speciellt pedagogiskt gjord men den hjälpte. På den skola Rasmus går är det i åk 3 obligatorisk undervisning i blockflöjt. Rasmus tyckte det var svårt att spela blockflöjt, dessutom var han rädd för vad vi skulle begära av honom efter blockflöjten. Han hade hört andra elever som spelade trumpet, gitarr m.m. Rasmus sätt att lösa problemet var att vägra spela. Det är bättre att låta bli än misslyckas!! Att andra elever också tyckte det var svårt insåg inte Rasmus.

En social berättelse behövdes för att klargöra:

Jag har börjat i 3:e klass.

Jag lär mig nya saker, t.ex. räkna i 4:e matteboken och spela flöjt.

Det är svårt att spela flöjt.

Det tycker Johan och Henrik också.

Staffan ska lära mig, Johan och Henrik att spela.

Jag måste lyssna och försöka göra som Staffan säger.

Jag får läxa av Staffan. Det får Johan och Henrik också.

Jag ska träna hemma.

Jag spelar min läxa 10 minuter varje dag.

Då lär jag mig att spela flöjt.

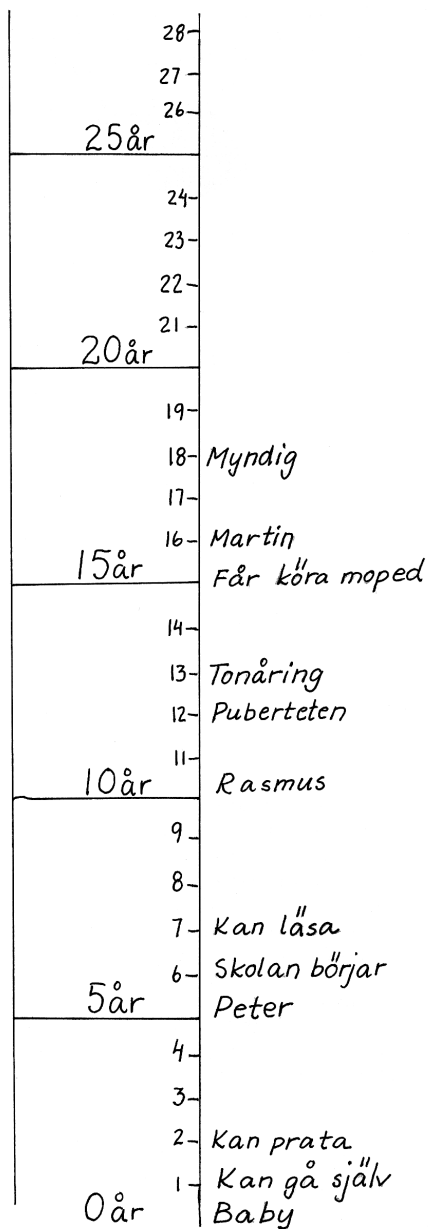
När jag slutar 3:an kan jag spela. Det är roligt.

När jag börjar 4:an kan jag välja att spela ett annat instrument.

Det bestämmer jag tillsammans med mamma och pappa.

Under en period var Rasmus enda kompis en kusin, Peter. Problemet var att Peter bara var 5 år. Kan jag som är 10 år leka med någon som bara är 5 år? Kan en person som är äldre än jag alltid mer än vad jag kan? Svåra frågor för Rasmus. Vi utgick från en "livsaxel" och diskuterade olika åldrar, vad som händer och vad man lär och gör under olika skeenden av livet.

Livsstege

Därefter var det dags för en social berättelse.

Det finns **många** människor.

Det finns pojkar, flickor, tanter och farbröder.

En del är

5 år, 7 år, 9 år, 13 år, 24 år, 36 år, 41 år, 69 år o.s.v.

Jag är 10 år och kan **mycket** om

alligatorer och krokodiler.

Jag kan mer än en del som är äldre än jag.

Jag är intresserad av alligatorer och krokodiler,
därför kan jag mycket om dem.

Det finns barn som är yngre än jag som kan mer än jag om
t.ex. **stjärnbilder, blommor, frimärken.**

De är intresserade och har lärt sig mycket om
stjärnbilder, blommor och frimärken.

Alla som trivs tillsammans kan vara tillsammans.

Jag kan leka med en pojke eller flicka som är

5 år, 8 år, 16 år.

De kan lära **mig** det de kan bättre än jag.

Jag kan lära **dem** det som jag är bättre på.

Det är inte **åldern** som bestämmer om jag kan vara
tillsammans med barn eller vuxna.

Det viktigaste är att jag tycker det är roligt.

Så är det för **mig**, så är det för **alla**.

Peter tycker jag om att leka med, han är 5 år.

Rasmus föräldrars erfarenhet och åsikter om vårt gemensamma arbete med Rasmus.

När Rasmus gick i förskolan kom han i bråk hela tiden. Han hade en assistent men det var ändå inte bra. Så började han skolan, sen dess har han utvecklats enormt. Rasmus och vi som föräldrar har hela tiden fått vägledning genom samarbete med skolan. Man skulle inte kunna tro att det är samma pojke i dag. Allt känns bara positivt. Tillsammans med Birgitta har vi gjort små böcker som handlar om aktuella problem.

I somras hade vi stora bekymmer med Rasmus. Han kunde på stan, hos mormor, och på andra ställen helt ogenerat börja onanera. Då hjälpte Birgitta oss att skriva en bok om "Pojkar".

Pojkar

Pojkar som är 6 år och äldre vet att de använder sin snopp när de kissar.

Ibland tycker de att det är skönt att ta på den och dra i den.

Det tycker jag också.

Det får man göra, men bara på toa och när man är ensam i sitt eget rum.

Den regeln gäller mig också.

Om en pojke drar ner byxorna och visar snoppen undrar man varför han gör det. Hade det varit en man så hade han blivit polisanmäld. Det kallas att blotta sig.

Det är FÖRBJUDET.

När jag är hos mormor och morfar gäller samma regler. De gäller överallt. Vill jag röra på snoppen gör jag det på toa.

Jag ska försöka låta bli att tänka på snoppen, för det blir så jobbigt för mig.

Mamma och mormor påminner mig.

De säger: Rasmus, låt bli!

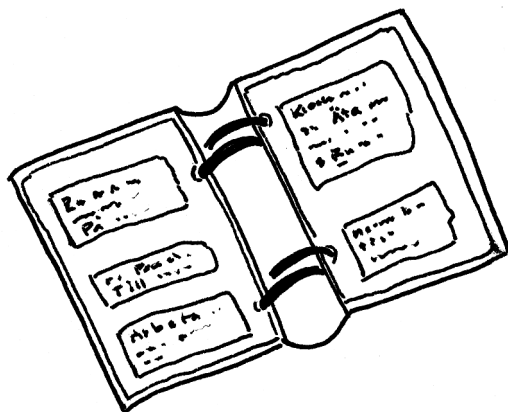
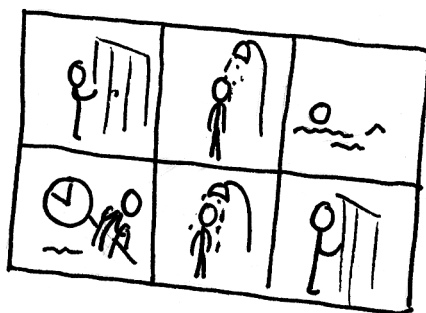
(Denna slutmening var Rasmus eget förslag)

Ibland går utvecklingen lite bakåt, som t.ex. när han miste sin lillebror för drygt 2 år sedan. Han reagerade som en 3 åring. Han frågade mig var lillebror fanns när han var död. Jag sa att han fanns med oss hela tiden, i våra hjärtan.

Rasmus fick panik, började slå med händerna på bröstet och försökte kräkas. Han tog det bokstavligt.

Rasmus har en storsyster. Hon är 14 år. Det har varit och är tufft för henne med en handikappad bror.

Visst har det varit och är kämpigt många gånger, men då ringer vi Birgitta och så hittar vi lösningen på problemet, ofta i form av en social berättelse.

Tobias

Tobias går i dag i åk 4 grundskolan. I samma klass finns Jenny. Jenny och Tobias har diagnosen DAMP. De fick den som 4 åringar. Jenny och Tobias har Åsa som sin assistent. De delar Åsa med en elev som går i åk 6 och har diagnosen Aspergers syndrom. Åsa har följt Tobias och Jenny sedan förskolan och eleven som idag går i åk 6 sedan hans första skolår.

Kan det vara möjligt; en person, en assistent till 3 elever? Ja den frågan fick vi när Tobias och Jenny skulle börja. Föräldrar, barnens läkare, dagispersonal var mycket kritiska. Vid ett möte med alla berörda visade vi på overheaden hur strukturen och arbetet var planerat. Efter två terminer träffades samma personer igen för en utvärdering.

Jennys pappa reste sig och sa: ”Jag var nog den som var mest kritisk, men jag är helnöjd, Jenny kunde inte fått en bättre start inom skolans värld.”

Varför berättar jag detta? Sociala berättelser och seriesamtal är ett pedagogiskt redskap men det är personerna, personernas kunskap, förhållningssätt och strukturen, det inre arbetet som allt vilar på.

Jenny var en rymmare. Vi synliggjorde gränserna inne, ute, hemma med målade linjer. Jenny har fått hjälp med flera av sina svårigheter tack vare sociala berättelser. En av dem handlade om matsituationen;

Bordsskick.

Jag tycker om mat.

Jag äter hemma hos mamma, pappa, i skolan och på fritids.

När jag äter tar jag mycket mat i munnen.

Jag tar så mycket mat så jag kan inte stänga munnen.

Jag måste ha munnen öppen när jag tuggar maten.

Min mat syns.

Mamma, pappa, mina kompisar ser maten i min mun.

Det ser **äckligt ut.**

BLÄH.....

När mamma, pappa och mina kompisar äter sitter de rakt på stolen.

De

- 1 tar **lite** mat på gaffeln
- 2 stoppar in maten i munnen
- 3 stänger munnen
- 4 tuggar maten utan att öppna munnen
- 5 sväljer ner maten
- 6 tar en ny "tugga"

Så här gör **ALLA**:

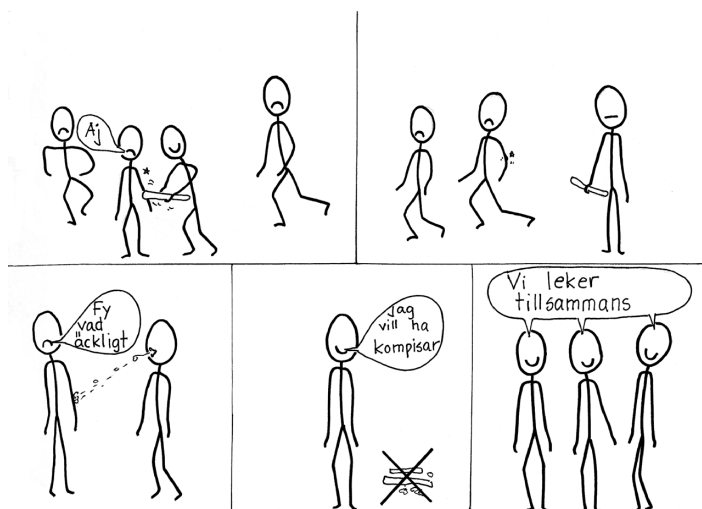
Det ser trevligt ut för alla vid matbordet.

Jag ska **försöka** göra som mamma, pappa och mina kompisar.

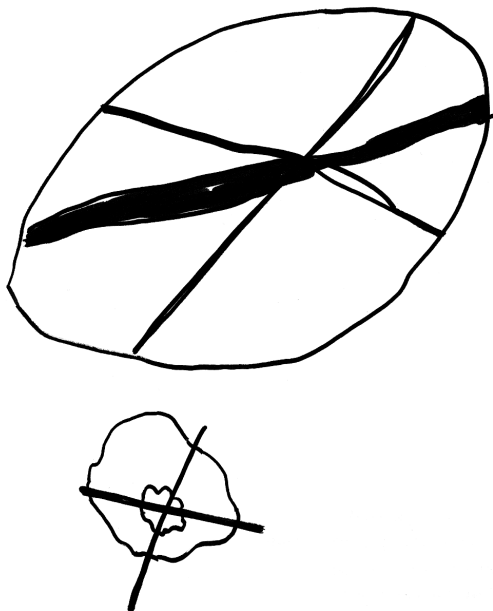
Då har jag ett bra

BORDSSKICK

Tobias är impulsstyrd. Det bara händer. Han förstår ej orsak och verkan. Ser sällan sin del i en händelse. Ibland kan mamma hemma få höra "jag är en så dålig pojke". Vad betyder dålig pojke, vad står det för!! Efter ett seriesamtal bearbetar Tobias ofta händelsen genom att göra sina egna ritningar och seriesamtal.

Tobias hade slagits med pinnar därefter satt igång att spottas. Åsa ritade och förklarade. Tobias bad sedan om ett papper där han ritade att det var förbjudet att slåss med pinnar och spottas. Han frågade sin klasslärare om han fick sätta upp teckningen på klassens dörr så att ALLA kunde förstå och lära sig den regeln.

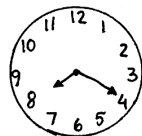

Tobias mamma klagade över familjens hemska morgnar. Situationen var ohållbar.

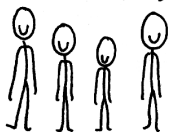
Vi träffades gick igenom nya morgonrutiner för att det skulle fungera bättre för Tobias. På ett A4 papper systematiserade och visualiserade vi de olika morgonrutinerna.

Morgon schema för skoldagar.

Dålig morgon

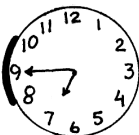
Bra morgon

Från och med den 8 januari gör jag så här:

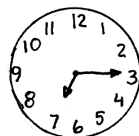
Halv 7 Stiger upp.

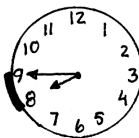
Kvart i 7 Åter mat.

7 Klär på mig, borstar tänderna.

Kvart över 7 TV om jag är färdig.

Kvart i 8 Jag tar frukt och tar på mig.

Fem i 8 Jag cyklar till skolan.

Tobias mammas kommentar:

"Tänk att ett sådant här papper kan göra så att en hel familj får ett bättre liv!"

Tobias kommer mycket lugnare till skolan. De första lektionerna fungerar mycket bättre.

Övergången från åk 3 till åk 4 har varit svår för Tobias. Han har fått flera nya lärare. Arbetssättet skiljer sig från lågstadiet. Alla lärare försöker ha samma förhållningssätt men trots det så ställs olika krav. Konflikterna med klasskamraterna ökar utifrån Tobias behov att ha kompisrelationer. Han känner sig ofta mobbad och använder sig av uttrycket "Jag är mobbad." Men vad betyder det?? Är Tobias mobbad???

Mellanstadiet och kompisar:

Jag går på mellanstadiet.

Jag och mina kompisar har blivit äldre men vi kivas ändå.
Det händer att även *vuxna* kivas.

Ibland tycker mina kompisar att jag är dum.

Det är t.ex. när vi spelar fyrboll, när jag fortsätter att sparka fast de sagt sluta, när jag har olika ljud för mig.

Ibland tycker jag att mina kompisar är dumma.

Det är när jag tror att de gör miner åt mig, när jag tror att de vill ha bort mig i t.ex. fyrboll, när jag(utrymme för Tobias kommentarer)

Då känner jag mig mobbad. För mig är mobbning när jag tycker att mina kompisar retar mig, håller ihop mot mig och när jag

En kille som är mobbad är förföljd av sina kompisar, får aldrig vara med dem, är plågad av kompisarna för de ger sig på och t.ex. slår och sparkas.

Detta håller kompisarna på med länge, länge, länge.
Varje dag, varje vecka, varje månad.

Är jag mobbad!

NEJ!

Det bara känns så!

När jag känner mig kränkt och trängd då går jag till klassrummet och tar min mapp.

Jag går in i lilla rummet där kan jag vara tills jag mår bättre.

Lena eller någon vuxen behöver ibland hjälpa mig att komma till rummet.

De vet att det är bra för mig.

På onsdagar och fredagar kan jag prata och diskutera mina känslor med Åsa.

Hon förstår och förklarar för mig.

Kommentarer från Åsa:

Jag arbetar som pedagogisk assistent till flera barn med neuropsykiatriska problem. Några tankar och erfarenheter runt seriesamtal till dessa barn.

Det är ett bra redskap att ta till när det strular till sig och "orden" inte når fram. Barnet ser situationen tydligt eftersom vi ritar hela händelseförloppet. Barnet är delaktig i processen och ser sig själv i situationen.

Tobias ett av barnen jag jobbar med, är mycket delaktig och ritar mycket själv.

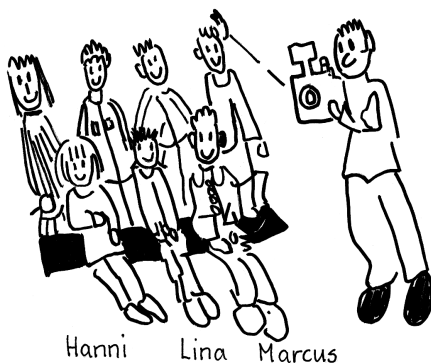
Vid ett tillfälle fällde han följande kommentar; "Nu måste jag rita ett frågetecken för jag förstår inte vad som hände!"

Nina

Nina är 18 år. Hon har diagnosen autism, talar ej. Hon har haft mycket beteendeproblem. Hon går i en segregerad skola för barn/ungdom med autism. Hon är på en tidig utvecklingsnivå. Nina har ett bildschema som hon kan tolka, hon är själv en mycket duktig tecknare. Hon ritar fantastiska bilder.

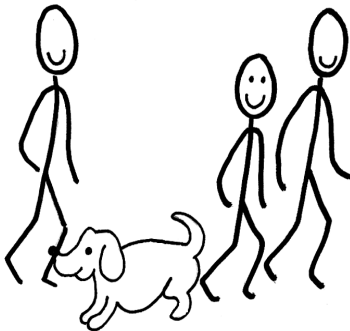
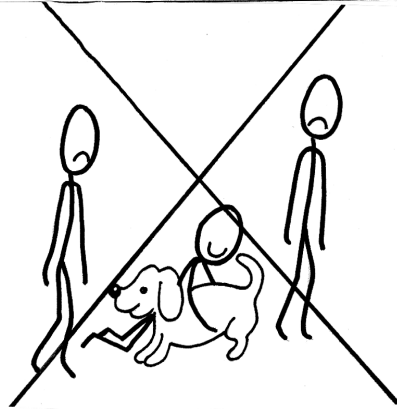
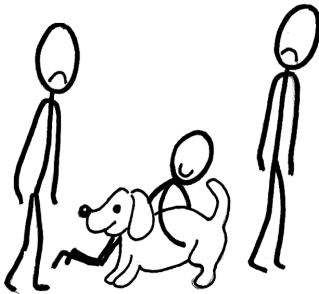
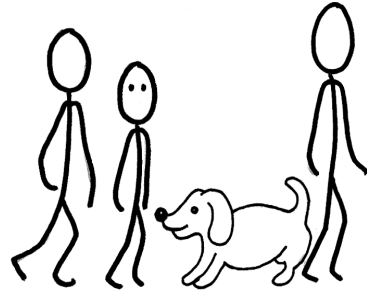
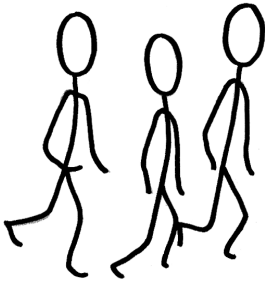
Fredag

Fotografering

Gruppfoto på klassen.

Nina fick först lära sig att tolka en händelsesekvens med hjälp av bilder. När hon tillsammans med skolan hade varit och ridit, på biblioteket, badat eller gjort något annat ritade Ninas lärare eller assistent sekvensen. Bilderna sparades i en pärm som Nina hade tillgång till. Detta arbete fortgick cirka ett år innan den första sociala berättelsen gjordes till Nina. Nina kunde inte passera något djur. Hon slängde sig över djuret som i bästa fall klarade sig undan med bara förskräckelsen. Personalen som var med på utflykter och promenader gjorde allt för att Nina inte skulle upptäcka ett annalkande djur. Detta kändes jobbigt och besvärligt för alla. Hur ska vi göra.? Vi försöker med en social berättelse!!

Idag använder skolan, föräldrarna och elevhemmet som hon vistas på sociala berättelser för att få Nina att förstå. För Ninas del är det viktigt att bilderna hålls aktuella annars kan hon lätt falla tillbaka till ett ej önskvärt beteende.

Ett problem. När Nina äter kakor, bullar eller mjukt bröd trycker hon in hela kakan, bullen smörgåsen i munnen. Det som inte får plats i munnen rinner utför haka kläder osv. Hon sätter i halsen hostar och spottar. En ganska otrevlig syn.

Handledningstillfälle nr 1. Beslut. Vi delar kakan....

Nina får en liten bit i taget.

Handledningstillfälle nr 2. Utvärdering. Arbetssättet fungerar bra.

Fortsätt dela låt Nina själv ta bitarna.

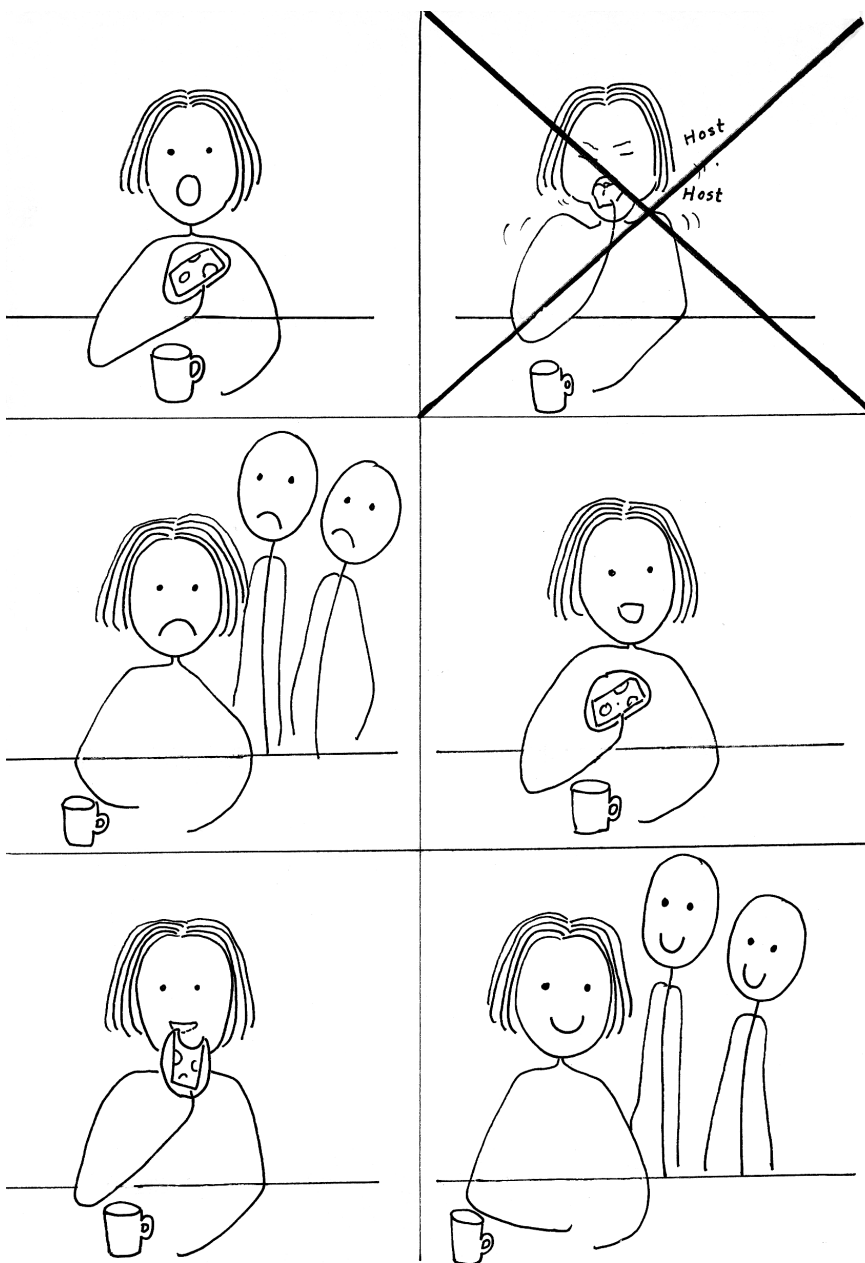
Handledningstillfälle nr 3. Utvärdering. Arbetssättet fungerar.

Kakan, bullen, smörgåsen delas nu i 2 delar.

Handledningstillfälle nr 4. Utvärdering. Arbetssättet fungerar inte.

Nina "trycker" in bullen, kakan, smörgåsen.

Vad har Nina lärt sig? Ingenting!!! Vi försöker med en social berättelse. Klassläraren ritar den. Den används i dag i alla verksamheter där Nina finns och när hon äter.

Den fungerar!

Mammans kommentar:

"OH så skönt att inte längre behöva dela smörgåsen till min 18-åriga dotter."

Speciallärare Stina Wahlund, Ninas lärare;

"Äntligen ett sätt att förstå varandra"

Nina är en snart 18-årig tjej, utvecklingsstörd med autism. Nina kan varken tala eller förstå talat språk. Nina har genom hela sitt liv haft ständiga utbrott, tvång och ritualer förenat med stor ångest.

Sociala berättelser, seriesamtal är för henne en stor lycka, ja även för oss som arbetar med henne.

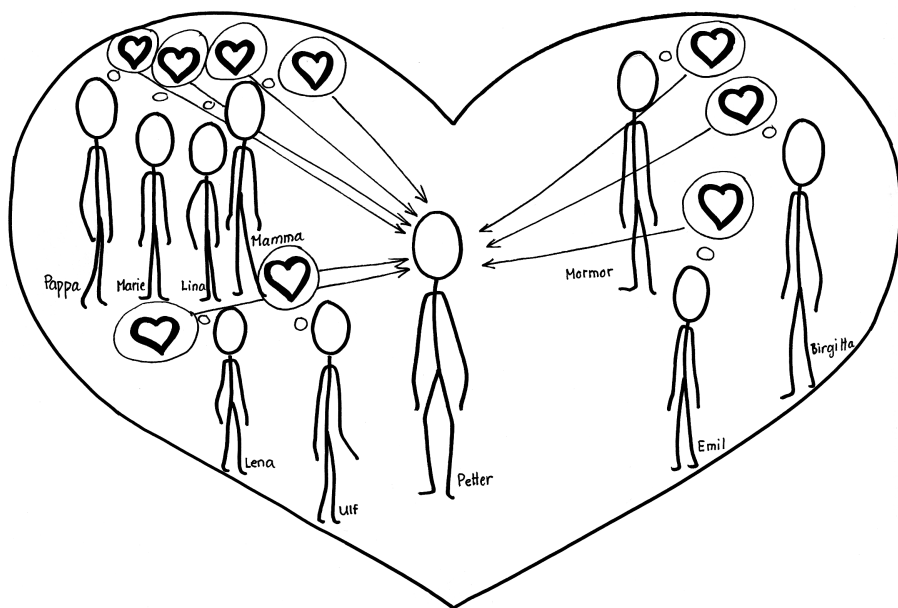
Då Nina har lätt att förstå bilder och är intresserad av dem har detta kommunikationssätt blivit en fantastisk öppning och möjlighet. Idag samtalar vi dagligen på detta sätt. Vi berättar vad vi förväntar oss av henne i olika situationer, förbereder för nya aktiviteter, rättar till gamla tokigheter osv. Vi har lyckats bryta många av hennes tvång och hon är jätteglad över att slippa dessa ångestladdade beteenden. Ständigt utrustade med papper och penna är vi beredda i alla lägen. Kanske kan hon själv en dag rita för oss vad hon vill och tänker, en fantastisk tanke.

Petter

Petter går i särskolan, åk 3. Han har diagnosen Aspergers syndrom. Av de elever som jag följt tycker jag Petter är den som varit och är svårast att nå.

Jag har god kontakt med föräldrarna och skolan. Petter och jag fungerar bra tillsammans. Petter är förväntansfull när vi träffas. Berättelserna presenteras i skolmiljön eller i hemmet.

Han är alltid aktivt med i resonemanget när de sociala berättelserna presenteras. Han visar att han förstår när vi ritar. Vid ett tillfälle när jag ritade för att förklara för honom att "ALLA gillar dig" framkom kaoset inuti honom.

Kan mamma och pappa tycka om mig, de har ju Lina och Marie? Tycker pappa om mig han jobbar ju och är inte hemma när jag kommer hem. Tycker fröken om mig? är fröken arg på mig? är du arg på mig? osv. Vi ritar och ritar och försöker få fram budskapet men jag känner sällan något påtagligt resultat. Jag har använt endast bilden som talar, bild och text, ritade bilder, fotografier och nu senast digitala bilder. Han säger ofta det är en bra bok den här. Mamman berättar att han ofta tar böckerna tittar och "läser" dem. Men jag kan sällan konstatera en beteendeförändring.

Vad kan det bero på??

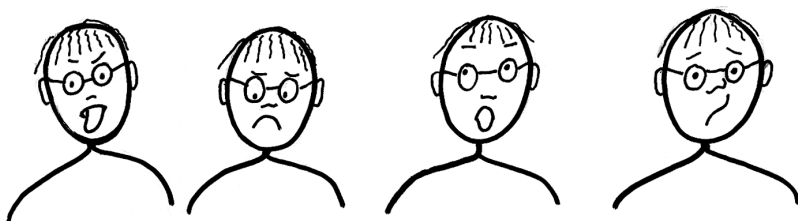
Är berättelserna felgjorda?

Används de av omgivningen på fel sätt? Det kan vara svårt att var konsekvent. Det är lätt att man **tror** att man är det.

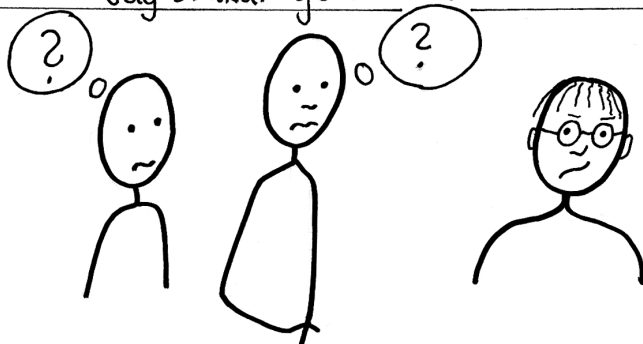
Eller är det så att denna form av pedagogiskt arbete helt enkelt inte fungerar på Petter?

Sociala berättelser som inte har haft önskad effekt.

Miner

Jag brukar göra olika miner

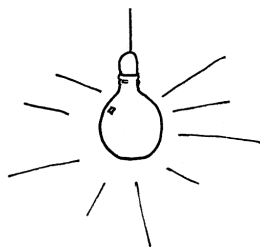
De undrar "Är det Andreas.?"

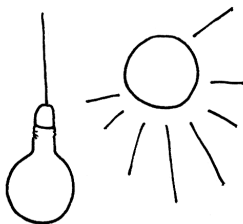
Jag ska försöka låta bli att göra miner
Jag vill ju se ut som den vanliga Andreas.

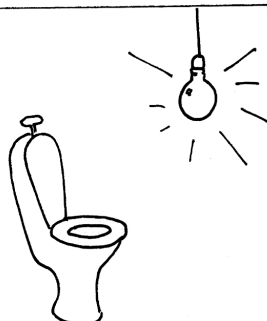
Jag har en 2:a våning.

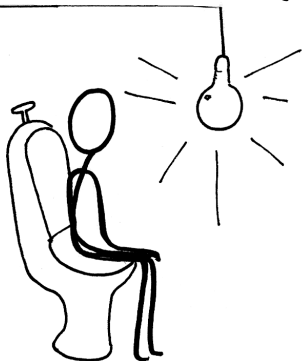
Där är lamporna tända
när det är mörkt

och släckta när det är ljus

Jag vill att toalettlampan
ALLTID ska vara tänd.
Det är en konstig idé som jag har.

Jag vet att toalettlampan bara
ska vara tänd när någon är på toa.

Så är det hos mormor,
llka, mina kompisar.
Så ska det vara hos
mig också.

Jag ska försöka
låta bli att tända
lampan på toa.
Då är min konstiga
idé borta.

BRA!!!

Tycker ALLA!

Carolina

Carolina går i åk 3 på gymnasiesär. Hon har diagnosen högfungerande autism.

Carolina har gått i vanlig grundskoleklass t.o.m. åk 6 därefter på högstadiet i en särskild undervisningsgrupp, hon har haft hjälp av assistent. Carolina har en annorlunda problematik jämfört med de personer jag redogjort för. Hon är rädd och osäker. Allt nytt måste förberedas noga för att sedan tränas och befästs.

Carolinas oro visar sig i ständiga frågor. Är fröknarna arga, får man göra fel, är det farligt att gå ner i en källare, vakta dörren vid toaletten, alla pojkar är dumma, varför petar folk på mig...

FÖRLÅT

Ingen förstår varför jag ständigt
går omkring och säger förlåt.

Snart får jag börja säga **förlåt**
för att jag alltid **säger** förlåt.

Lärarna tycker det är tråkigt att höra på mitt
OH förlåt! Har jag inte lyssnat!

Lärarna tycker om mig.
Jag **får** göra fel.

Alla gör fel även lärare och Birgitta.
Det är inget konstigt. De lär sig, jag lär mig.

När man lär sig något är det okej att göra fel.
Jag lär mig. Jag ska **sluta** säga förlåt.
Det är bara tråkigt att höra på.

Jag är bra. Jag kan mycket.
ALLA tycker om mig.

Skönt, härligt, underbart.

Jag slipper vara ängslig och säga förlåt.

Carolina är intresserad av ord och ords betydelse. Det kan också vara ord på olika språk.

Ibland fastnar hon för något ord och vill ha betydelsen förklarad om och om igen, då har det hjälpt med en social berättelse.

Glad - lycklig

Lycklig är ett ord som vi idag inte använder så mycket. Vi kan kalla det ett gammaldags ord.

Glad är ett vanligare ord.

Jag är glad när jag lyssnar på band, leker med Simon, när min moster kommer och när jag är i skolan.

Jag kan också göra någon **glad**.

Jag kan ge presenter eller rita en teckning.

Hjälpa mamma med att duka av bordet,

bädda min säng och annat som hon ber mig om.

Simon blir glad när jag busar med honom.

Mina lärare och klasskamrater blir glada när jag pratar med dem.

Jag kan göra mormor och Birgitta glada genom att ringa till dem.

Då frågar jag till exempel:

Hur är det med dig idag? Vad har du gjort idag?

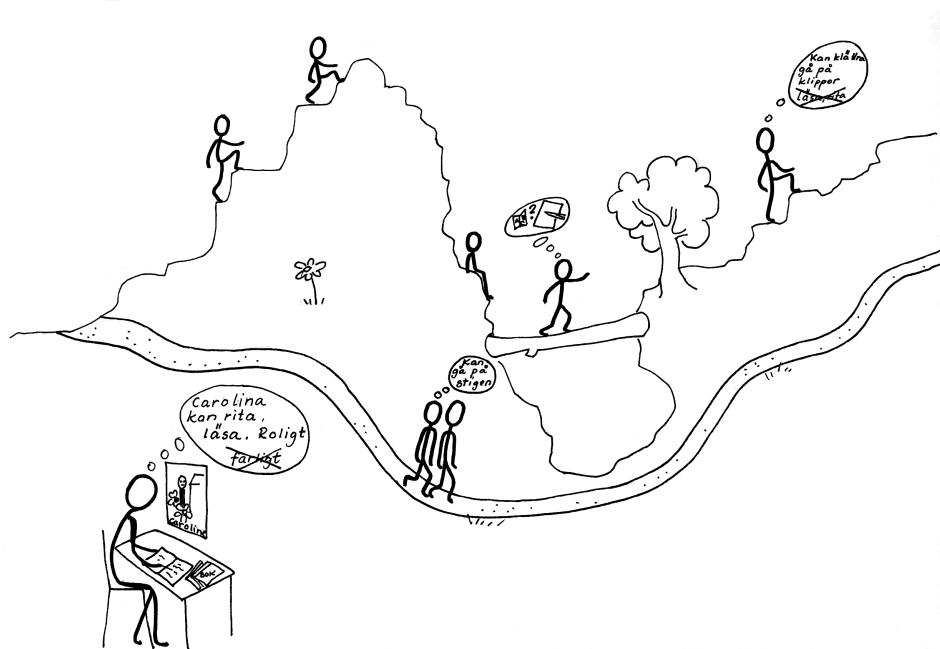
Vad ska du göra i morgon? Vad har du ätit för mat?

Tyckte du om det? Jag kan också berätta vad jag har gjort, i skolan och hemma.

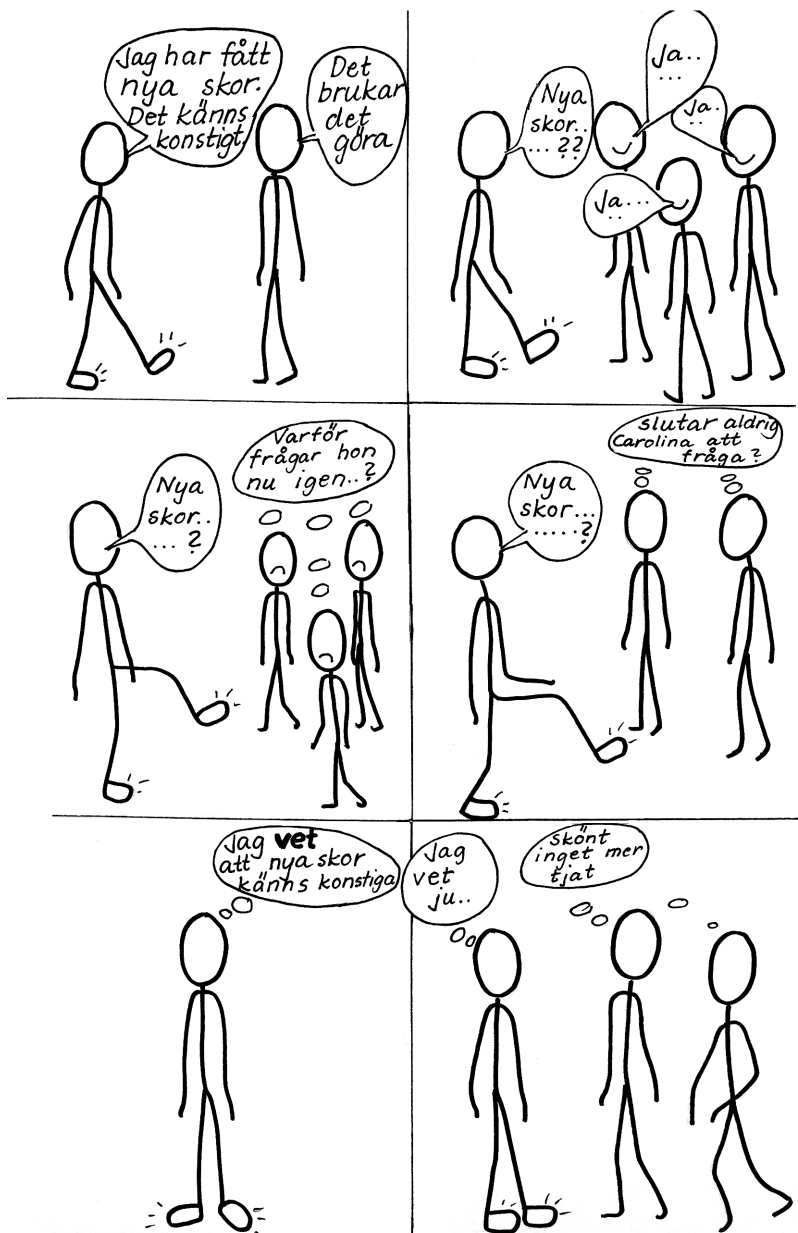
Att vara **glad** och att göra någon **glad** känns skönt.

Under de år som Carolina och jag känt varandra (c:a 7 år) har mycket, mycket ritats för att förklara. Ritningarna har inte alltid sett ut som vanliga seriesamtal. Målet har varit att jag med bildens hjälp försökt ge insikt och förståelse.

Detta är en diskussion med hjälp av pennan. Carolina var orolig inför en skolresa. Hur ska jag klara av att gå i skogen och på klippor. Måste man vara duktig på *allt*.

Carolina hade fått nya skor. Detta berättade hon för alla och ifrågasatte om det skulle kännas konstigt med nya skor. Personal och andra runt Carolina blev trötta på "tjatet".

De flesta sociala berättelser som Carolina har fått har hon satt in i en pärm, men hon har också fått någon i bokform. När Carolina och jag träffas diskuterar, pratar vi om det som Carolina är orolig för. Oftast är det något som hon har funderat på och säkert frågat många till råds om. När vi med pennans hjälp gått igenom de olika situationerna slutar vi med att summera. Går igenomsom leder till någon form av konstaterande. Därefter skriver jag ner det vi pratat om, ibland som en social berättelse. Föräldrar och skola får en redogörelse från vårt samtal, samt den aktuella berättelsen.

Carolinas mamma redogör för sin syn på sociala berättelser och hjälp genom visualisering.

“Mamma har jag skött mig i skolan i dag?”

“Var jag snäll när jag var 11 år?”

“Uppförde jag mig bra när vi var på semester?”

“Klarade jag mina klasskamrater bra?”

“Var fröken arg på mig i skolan?”

“Gjorde jag fel?”

“Var jag dum?”

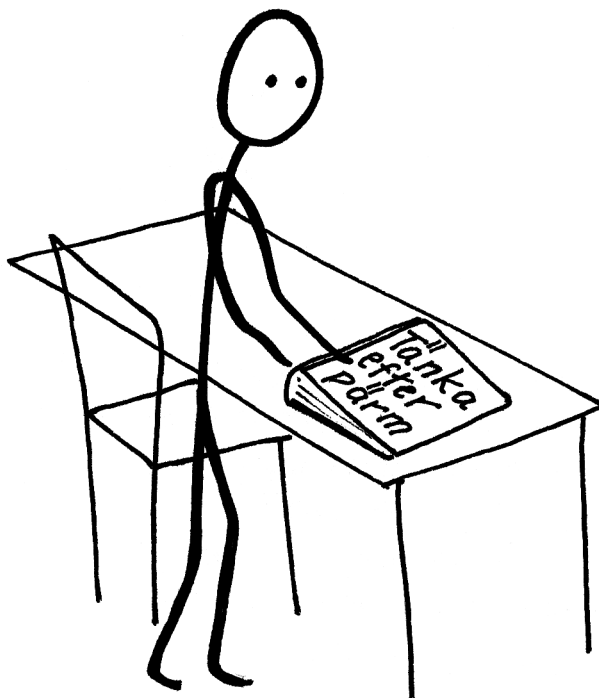
Det här är bara en liten del av de frågor Carolina, 18 år, ställt när hon kommer hem från skolan, när hon skulle gå och lägga sig - eller ännu värre - när vi alla lagt oss och nästan somnat kunde hon komma nerför trappan för att fråga. Och visst fick hon fråga när hon inte visste eller förstod, men hon borde ju redan veta!

Tyckte i alla fall vi föräldrar, för frågorna ställdes inte bara en eller två gånger, utan dag ut och dag in under ca, ° - 1 tim tid i värsta fall. Och de första 10 gångerna svarar man som föräldrar snällt och vänligt på frågan (ofta var det en eller ett par frågor / period som ställdes, där en period kunde vara från någon veckas tid till ett par månader).

Carolina har sedan flera år tillbaka haft “ängslans perioder” där frågandet varit mycket intensivt och tröttande, och det värsta

har varit att vi föräldrar inte klarade att hejda henne. Ibland gick det så långt att någon av oss vuxna ilsknade till och grälade på henne! Dock försökte vi i det längsta att behärska oss, eftersom hon annars "straffade" oss med ännu intensivare tjata om vår ilska! Vad gör man för att bryta ett sådant monotont frågande? För det var precis så vi uppfattade det - Carolina frågade och frågade med exakt samma mening och det verkade som om hon inte lyssnade på svaret, även om vi försökte svara så tydligt vi kunde varje gång. Det finns hjälp, för oss i alla fall, och vår hjälp är "Sociala berättelser".

De sociala berättelserna har gått ut på att tydligt formulera korta svar på hennes fråga. Sedan har vi sparat alltihop (det har blivit en del A4-sidor med åren!) i Carolinas "Tänka-efter"-pärm, som hon har liggande på sitt skrivbord.

Nu har vi kommit så långt att när hon frågat sin fråga (ex, "Var jag snäll när jag var 11 år?") svarar jag alltid: "Du är alltid snäll, men titta i din "Tänka-efter-pärm" så ser du vad det står." detta har givit ett märkbart resultat! Hon frågar dessa stereotypa frågor allt mer sällan och nöjer sig snabbt med mitt svar - ibland kan hon dock replikera med att exakt återge vad som står på det aktuella bladet i pärmen och därmed vara nöjd med svaret.

Carolina och vi föräldrar har haft, och kommer säkert även i framtiden ha, stor nytta / och glädje eftersom tjetet minskat betydligt!) av dessa tydliga stöd. Eftersom Carolina hör till den mer ängsliga människotypen, ligger kraven mest inom henne själv. En tillsägelse av det allra banalaste slag ("Där har du glömt att torka bänken!" eller "Lyssna nu ordentligt!") uppfattar hon som den strängaste utskällning och tolkar det som om hon totalt misslyckats med i stort sett hela dagen. Med de sociala berättelserna får hon hjälp att få svar på sin tillvaros svåra frågor (Har jag gjort rätt? Är jag omtyckt? Varför gör folk så eller så? osv) och får också en "tolk" som hjälper henne att förstå åtminstone en del av det sociala samspelet i samhället, något som för de flesta av oss är helst självklart.

Anita, mamma till Carolina 18 år

EPILOG

Sociala berättelser och seriesamtal har för mig blivit ett pedagogiskt redskap som jag har stor användning för. När det gäller pennans möjligheter att rita och förklara finns inga gränser. Jag får ständiga AHA-upplevelser. Personerna som jag arbetar tillsammans med ger mig impulser och ledtrådar för att utveckla pedagogiken. Jag märker hur personerna tar en mer aktiv del i det budskap som jag vill förmedla, hur de utifrån bilden eller det skrivna ordet ställer relevanta frågor och drar slutsatser.

Samtidigt vill jag påpeka att arbetssättet måste grunda sig på kunskap, teoretisk som praktisk. Jag måste ha teoretiska kunskaper om de olika funktionshindren samt specifika kunskaper om de personer jag arbetar med. Innan jag skriver en social berättelse måste jag reflektera över situationen;

”Är det något i miljön eller i aktiviteten som bör tillrättaläggas, anpassas för att klargöra?”

Ibland behöver jag en social berättelse för att inse min egen roll, mitt agerande och förståelse i olika situationer;

Jag är lärare och pedagogisk handledare.
Jag har i uppdrag att öka barns/ungdomars problemlösningsförmåga, personlig effektivitet, social kompetens och förmåga att kommunicera.
I mitt arbete ingår barn/ungdomar med neuropsykiatriska problem.
Jag har kunskap om dessa funktionshinder.
Jag känner Pelle, Stina ... med alla deras starka/svaga sidor.

Men nu har det hänt!!!! IGEN!!! PELLE!
Jag är ARG; UPPRÖRD; BESVIKEN!!

STOPP!

Vad har hänt? Är det jag eller Pelle, som har ett funktionshinder?
Hur tänkte Pelle, hur upplevde Pelle den aktuella situationen.
Tog han fram fel "diskett"??
Har jag förklarat, bearbetat denna situationen på rätt sätt?
Har jag försökt förstå situationen utifrån Pelles upplevelser?
Har jag försökt att se problemet ur hans synvinkel?

***Jag måste försöka leva mig in i "hans värld"
samtidigt som jag aldrig få ge upp utan försöka lära
honom leva och förstå "min värld".***

Jag måste hjälpa att ge medvetenhet.
Pelle, Stina,... är konfunderade över sitt funktionshinder.
De vill bli uppskattade och accepterade.
De vill få sitt beteende förklarat och lära sig alternativ.
De vill få insikter; ***"Om det inte är som jag tror, hur är det då?"***

En person sa till mig:

"Självinsikt måste jag ha, det är ju jag som ska göra grovgörat"

Arbetet är **individbaserat**.

Det går inte att skriva av en social berättelse och tro att den ska fungera. Sociala berättelser och seriesamtal är **en av flera** pedagogiska metoder.

Litteraturförslag:

Bejerot Susanne Cura 1998	Vem var det du sa var normal?
Duvner Tore Liber 1998	AD/HD
Freltofte Susanne	Att stödja barn med DAMP Natur och kultur 1998
Gerland Gunilla Cura 1996	En riktig människa
Gerland Gunilla Cura 1997	Det är bra att fråga.....
Gillberg Christoffer Cura 1997	Aperger syndrom, Normala, geniala, nördar
Gillberg Christoffer Cura 1996	Ett barn i varje klass om DAMP/MBD
Gillberg Christoffer Cura 1999	Det hoppar och rycker i kroppen och själen om Tourettesyndromet ..
Hellström Agneta Liber 1995	Nu är det vår tur
Iglum Lisbeth 1999	Om de bara kunde skärpa sig Studentlitteratur
Kadesjö Björn Liber 1992	Barn med koncentrationssvårigheter
Peeters Theo Liber 1998	Autim från teoretisk grund till praktisk pedagogik
Steindal Kari RFA 1997	Asperger syndrom

